

Тања МИЛОШЕВСКА

УДК: 343.974-024

АНАЛИЗА НА СТРУКТУРАТА НА КРИМИНАЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Кратка содржина

Во современи услови криминалните структури се засновани на организациони модели што им овозможуваат сè поголема професионалност и ефикасност. Овие организациони модели најчесто се формирани според функционален и пазарен принцип, градејќи криминални мрежи што се приспособени кон потребите за дејствување на криминалниот пазар и кон легалните економски процеси.

Овој труд ги проучува структуралните промени на криминалните организации кои можат да имаат различни безбедносни импликации на националната безбедност.

Организационата анализа на криминалните структури овозможува подобро разбирање на предностите и на маните на објектите на криминалистичка обработка, што овозможува идентификација на слабите точки на анализираната криминална организација.

Клучни зборови: КРИМИНАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ, СТРУКТУРА, КРИМИНАЛНИ МРЕЖИ, СТРУКТУРНИ ПАРАМЕТРИ.

Вовед

Еволутивните процеси во структурата на криминалните организации се резултат на потребата од приспособување на криминалните организации за дејствување во современото опкружување во глобални рамки на криминалниот пазар. Ефикасноста во реализација на криминалните намери, организираниот криминал ги остварува со користење на експертски знаења, одредени криминални и легални методи и приспособување на структурите на криминалните организации кон глобалното и локалното опкружување.

Структурни параметри на криминалната организација

Организацијата (криминална организација) најчесто се анализира низ призма на системот штој има одредена структура и функција во чии рамки се одвива некој процес. Анализата на структурата опфаќа анализа на основните компоненти што го сочинуваат системот, посебно индивидуите и нивните меѓусебни односи. Анализата

на функциите на системот е насочена кон резултатите што ги остварува системот во опкружувањето и процесот на донесување одлуки во рамки на системот. Анализата на процесите ги опишува реализираните активности што се одвиваат во системот (R. Daft, 1994:56). Преку организационата анализа се идентификуваат слабите точки на објектите на криминалистичка обработка, кои надлежните државни органи ги користат за да преземат соодветни мерки за спречување на штетните последици од дејствувањето на анализираните криминални структури.

Обликот на организацијата е појавна форма или модел што ја рефлектира состојбата на елементите во организацијата, облиците на интеракција, улогата на поединците и компетенциите во процесот на раководење со организацијата. Во процесите на организирање на криминалните структури се воспоставува рамнотежа помеѓу потребите и можностите, односно помеѓу целите на организацијата и ситуационите фактори во опкружувањето (состојба на криминалниот пазар – капацитети на криминалната организација; дејствување на криминалната конкуренција – сопствени можности). Организирањето различни организациони структури е процес во кој се реализираат активности на поделба – диференцијација и поврзување – интеграција (R. Daft, 1994:120).

Параметри на структурата се одлики на организацијата што се формираат во процес на организирање, а произлегуваат од активностите на диференцијација и интеграција. Најчести структурни параметри на криминалната организација се следниве:

1. поделба на работата или специјализација;
2. децентрализација или дистрибуција на авторитетот;
3. групирање и големина на организационите единици; и
4. координација.

1. Поделбата на работата како параметар на структурата укажува на тоа како се дефинирани активностите на поединците во криминалната организација. Активностите можат да се диференцираат по ширина (хоризонтална специјализација) и по длабочина (вертикална специјализација) (L. Mullins, 1993:65-67).

2. Дистрибуција на авторитетот е процес на делегирање на правата, должностите и овластувањата од управувачкиот врв за членовите на организацијата. Кога авторитетот е концентриран на врвот на организацијата, станува збор за модел на криминално организирање со централизирано управување и концентрација на авторитет и моќ (организации од мафијашки тип). Спротивно, кога авторитетот е делегиран на пониски нивоа и други структури во организацијата, станува збор за модел на дистрибуција на авторитет и моќ, односно децентрализација (криминални мрежи) (S. Clegg, 1990).

3. Функционалното групирање во криминалните организации што се занимаваат со производство и дистрибуција на опојни наркотици можат да се поделат според функционалниот критериум на работни активности за одгледување и преработка на наркотиците, активности поврзани со транспорт и нивна

дистрибуција. Најчеста реакција на организацијата на промените во опкружувањето се изразува преку промена на стратегијата и промена на структурата на криминалната организација. Промената на стратегијата, пред сè, се однесува на проширување на полето на дејствување и активности на нови географски подрачја, што бара промени на организационата структура (транснационални криминални структури).

4. Координацијата е процес на усогласување на активностите на организационите единици со цел да се остварат плановите на организацијата. Координацијата како структурен параметар има своја содржина и форма. Содржината на координацијата го изразува начинот на кој се усогласуваат активностите на организационите целини, додека формата покажува со кои средства се воспоставува координација и се обезбедува контрола над организационите единици.

Структурните параметри ја детерминираат формата и особините на структурата на криминалната организација. На параметрите влијаат различни фактори што имаат одредено дејство на структурните параметри, а преку нив и на моделот на организациона структура. Опкружувањето како фактор влијае на структурата на организацијата преку своите обележја: стабилност и динамичност, едноставност и комплексност, хомогеност и хетерогеност, пријателство и непријателство (дејствување на криминална конкуренција и државни органи). Организационата култура како доминантен систем на вредности, верувања и ставови во некоја организација има големо влијание на структурата и одликите на организацијата.

Во организационата анализа, квалитетот на организационата структура се тестира преку задоволување на барањата на организацијата за брз одговор на шансите и заканите од опкружувањето (движење на криминалниот пазар, акциите на државните органи, дејствување на конкуренцијата), за успешно координирање на своите активности за остварување на целите (дејствување на криминалните организации на глобален план, во меѓународни рамки и различни криминални пазари) и ефикасно работење во опкружувањето (приспособување кон законските тенденции, економските движења, користење современи технологии во криминални активности).

Во анализа на структурата на криминалната организација најчесто се користат три основни параметри. Првиот параметар, кој на индивидуата или организацијата им дава предност во однос на останатите, е степенот на поврзаност со други индивидуи во рамки на организацијата. Членот на криминалната организација, кој според својата положба може да стапи во контакт со другите членови на организацијата за краток временски интервал и кој има непосреден контакт (без посредник) со другите членови на организацијата, е повеќе моќен. Во поголемите и сложени структури членот на организацијата што зазема положба може да има предности и мани. Таквиот пристап во организационата анализа е значаен затоа што на тој начин се идентификуваат клучните позиции во една криминална организација и овозможува примена на соодветни мерки со цел да се оневозможи дејствувањето на криминалната организација. На тој начин се лоцираат слабите точки во структурата

на криминалната организација, што се користи за планирање мерки за спречување на нејзиното делување.

Примената на принципот централизација во организационата анализа е тесно поврзан со примена на принципот на еквивалентност. Имено, доколку отстраниме неколку клучни членови на криминалната организација (преку примена на мерките за лишување од слобода) користејќи се со принципот на централизација на ефектите, резултатите ќе се постигнат во зависност од тоа дали во криминалната организација постојат еквивалентни членови кои можат да ги заменат клучните членови на криминалната организација. Најсилни ефекти можат да се постигнат кога не постојат еквивалентни членови во организацијата. При примена на принципот еквивалентност во организационата анализа мора да се води сметка дали членовите на организацијата меѓусебно се заменливи, што се одредува со набљудување на врските со другите членови на организацијата, и доколку двајцата членови на организацијата имаат исти врски, штетата за криминалната организација со неутрализирање на дејствувањето на еден од нив ќе биде помала. Принципот на еквивалентност во организационата анализа може да се користи и во случаи кога објекти на криминалистичка обработка се две различни организации (S. Mastrofski & G. Potter, 1996:165). Проучувањето на улогите на одделни членови на организацијата може да се користи за анализирање за друга криминална организација со користење аналогија. Тоа е посебно значајно кога се создаваат општи модели на објекти на криминалистичка обработка, бидејќи со користење на принципот на еквивалентност може да се формираат драгоцен претпоставки за нивните структури.

Современите криминални структури најчесто се комплексни мрежни структури, многу слични со современите корпорации во организациона смисла. Засновани се на структури на матрици и овозможуваат приспособување на условите и побарувачката за услуги на нелегалните пазари. Криминалните организации се профитно ориентирани и пазарно формирани, а методите на дејствување што ги користат се комбинација од криминалните методи и методи на работа на современите бизнис-организации. Традиционалните форми на криминално организирање се заменети со структури што овозможуваат дејствување на криминалните организации во современо опкружување во глобални рамки. Основните разлики во криминалното организирање во однос на традиционалните форми на криминални организаци се изразуваат преку: динамичност, приспособливост и флексибилност на криминалните структури; оспособеност за дејствување во глобални рамки на криминалниот пазар; користење современи технологии и експертски знаења за криминални активности и користење легални бизнис-структури за реализација на криминални цели.

Транснационалните организирани криминални групи можат да се поделат во идеални типови врз основа на критериумот структура на криминални групи, што се протегат од најтрадиционални форми на организиран криминал до понови, модерно организирани мрежи.

Оваа класификација не значи дека сите криминални организации целосно се вклопуваат во некој од овие конкретни модели, туку дека преовладувачките карактеристики на повеќето можат да се подведат под некој од овие типови. Првите

три типа ја деталзираат хиерархиската структура и се најблиски до традиционалните форми на организираниот криминал, додека двете последни групи, јадрената група и мрежите, се најблиски до организационите форми што можеме да очекуваме дека ќе преовладуваат во новата глобална економија во развој.

Класификацијата на криминалните групи според законитостите што владеат помеѓу членовите на тие организации и според нивната структура укажува дека стандардната хиерархија и регионалната хиерархија се вклопуваат во традиционалните форми на организираниот криминал. Кластерираната хиерархија може да имплицира соработка со терористичките групи преку поврзаноста со наркотици, односно обезбедување заштита за непречено одвивање на трговијата со дрога од страна на терористичките организации. Организационите форми што имаат тенденција за доминација се моделите на јадрена група и на криминалната мрежа, кои истовремено покажуваат сличности во начинот на нивното функционирање со новите терористички групи.

Значаен фактор за унапредување на ефикасноста на надлежните државни органи за спречување на организираниот криминал е и анализата на моделите на нивно организирање, како и истражување на сопствената ефективност и ефикасност за спречување на организираниот криминал.

Нови криминални мрежи

Со споредувањето на обликот на изразување на организираниот криминал од пред дваесет години, се воочува неговата експанзија, појавување нови форми, поголема дрскост, перфидност, професионалност, упорност и нехуманост, со сè почесто дејство во меѓународни димензии. Покрај тоа, појавен е поголем степен на организираност и стручност на криминалните организации, вешто користење на научните и техничките достигнувања во планирањето и реализацијата на криминалните активности, ефикасна сопствена заштита и настојување организираниот криминал да воспостави соодветна врска со државните органи, стопанските, политичките и финансиските субјекти, медиумите и други релевантни фактори. Во некои случаи разликите се толку воочливи што не може да се прави успешна компарација, туку може да се разгледуваат како нови облици на современиот криминал.

За развојот на овие сложени и општествено опасни криминални активности придонесоа и динамичните политички и економски промени во последните десетина години. Како етиолошки фактори не можат да се занемарат и воените жаришта, водените војни, воведените санкции, инфлацијата, сивата економија, слабото производство и други фактори.

Секоја економска и политичка криза создава поволни услови за развој на нови облици на криминалитет, појавување на низа нови форми и нивно прераснување во организиран, односно меѓународен организиран криминал. За ова посебно придонесува фактот што во таквите услови државата, во правна смисла, не

функционира целосно, а во економски домен не е во можност да го контролира и насочува пазарот, што создава поволни услови за функционирање на организираните криминални организации и на воспоставување врска со државните и други органи, поради негово понатамошно егзистирање и ефикасна сопствена заштита од активностите на надлежните државни органи и примена на репресивни мерки.

Поголем број криминални организации имаат структура слична на легалните организации. Имено, криминалните организации се насочени кон остварување одредени цели, планираат и донесуваат одлуки и имаат синџир на раководење, но имаат и проблеми со кои се соочува секој јавен или приватен ентитет што функционира во општествено опкружување. Во литературата постојат објаснувања на организационата структура на криминалните организации што се воспоставуваат или постојат во криминалната организација како интегративен и функционален фактор на организацијата. Структурата на организацијата се разгледува преку односот патрон – клиент (Liddick, 1990: 25-30) или како мрежа на сродници (итало-американска варијанта), или се врзува за етничката припадност на членовите на криминалната организација (криминални групи – албански, италијански, руски, кинески, колумбиски, јапонски и др.).

Криминалните организации во современо опкружување треба да бидат во состојба брзо да комуницираат и да донесуваат навремени одлуки на кои нивните членови треба итно да одговорат.

Структуралните промени на криминалните организации може да имаат различни безбедносни импликации на националната безбедност:

- ✓ може да дојде до поделба на работите и териториите, т.е со разоткривање на една криминална група, останатите криминални групи остануваат заштитени;
- ✓ може да дојде до меѓусебни судири и вооружени пресметки помеѓу припадниците на различните „кланови“, со што се усложнува проблематиката на т.н. јавна безбедност;
- ✓ помали се шансите за разоткривање на помалите криминални групи;
- ✓ доаѓа до одвојување на легалните финансиски раководни работи од оние што се поврзани со криминални активности (С. Мијалковиќ, 2009:150-151).

Во изминатите десет години транснационалниот организиран криминал се трансформираше на сличен начин како и меѓународниот тероризам. Се зголеми влијанието на моќните картели и структури на транснационалниот организиран криминал водени од лидери и заеднички пазари што имаат заедничка територија. На сцената сè повеќе доминираат мрежи составени од помали ќелии кои меѓусебно соработуваат на база на функционална поделба на трудот. Колумбиските криминални банди се фокусираат на извозот на кокаин; Бурманците и Авганистанците – на производството на хероин; нигериските, турските, курдските, албанските и руските групи функционираат како посредници во шверцот на дрога и трговијата со луѓе;

италијанската мафија е специјализирана за изнудување пари за заштита и складирање опасен отпад. Оваа функционална поделба на трудот ги спречува конфликтите помеѓу криминалните групи. Сè уште има појава на конфликти кога новодојдените сакаат да навлезат во веќе зафатените пазари, но, сепак, овие конфликти може релативно брзо да се разрешат. Растечката реконструкција на организираниот криминал во мрежи составени од помали ќелии – како во случајот со меѓународниот тероризам, главно, е реакција на зголемената репресија на државата на начин на кој се искористуваат дадените можности со револуцијата во комуникациските технологии (J. Scherpenberg, 2000:12).

Доменот на организираниот криминал е многу контроверзен. Скоро е невозможно да се соберат веродостојни податоци за организираниот криминал, а дефиницијата за организираниот криминал претставува друг проблем во однос на точноста на документацијата за активностите. Организираниот криминал се дефинира како економска активност на групите што имаат трајна структура и поделба на трудот; цел им е максимизирање на профитот и искористување на посебните можности што произлегуваат од намерната и насилна злоупотреба на индивидуалните загарантирани права од страна на државата (право на сопственост, слобода и безбедност), како и кршење на законите на државата и регулативите за одделни економски активности (Scherpenberg, 2000:10).

Со оневозможување на регулативите во меѓународната трговија со добра, услуги и капитал се зголемува подвижноста и прекуграничната миграција и се случува привремено или постојано нефункционирање на законите во некои источноевропски земји, Централна Азија и африканските земји, како и финансиско влијание за значајно зголемување на обемот на организираниот криминал поради побарувачката за финансиските средства на терористите и бунтовниците. Листата на земји во кои организираниот криминал направил значаен прогрес во оваа насока не ги вклучува само оние држави што очекуваме да ги најдеме на листата, како што се Италија, Јапонија, Турција и Русија, туку и семианархистичките земји, како што се Нигерија, Замбија, Либан, Кипар, Ерменија, Грузија и Албанија, како и новите земји на листата како што се Белгија, Лихтенштајн, Израел и Јужна Африка.

Друга важна политичка димензија на криминалните структури што дејствуваат транснационално лежи во нивната централна улога како посредници за извоз на добра од страна на воените господари и бунтовнички движења, како и снабдувачи на оружје за терористичките организации. Организираниот криминал не се стреми кон национален и меѓународен политички и социјален ред, туку се стреми кон тоа да влијае врз нив и да се обиде да ги контролира. Организираниот криминал може да се опише како паразит приспособен на светската економија (Scherpenberg, 2000:22).

Криминалните организации добиваат пристап кон територијата на некоја држава со конспиративни методи, ги минимизираат можностите на државата да ги контролира нивните активности и ја спречуваат во настојувањето да наметне реален суверенитет. Иако главната цел на активностите на криминалните организации се состои во остварувањето профит, неизбежен производ на нивните дејства е и

имплицитното оспорување на власта и на суверенитетот. Заканата за државниот суверенитет не е директна, туку подмолна: тоа не е закана за воената сила на државата, туку предизвик за прерогативите што се интегрален дел на државноста.

Криминалните структури најчесто се засновани на организациони модели што им овозможуваат професионалност и ефикасност во дејствувањето. Членството во современите криминални организации е мотивирано, тимски ориентирано и насочено кон остварување криминални цели, што е во контраст со бирократската пирамида на државните органи. Од друга страна, органите надлежни за спречување на организираниот криминал често имаат нефлексибилна структура и мал степен на приспособливост на методите на работа, кои најчесто се условени од бирократизација на овие органи.

Заклучок

Проучувањето на различните структурни варијации на типовите на криминално организирање е еден од неопходните услови за дефинирање на ефикасна стратегија за спротивставување на организираниот криминал. Посебно значајно во рамки на организационата анализа е да се предвидат промените во структурата, функционирање на системот и процесите што се одвиваат во внатрешноста на криминалната организација, бидејќи крајниот резултат на организационата анализа треба да биде применлив за подолг временски период. Познавањето одделни специфичности на различните типови криминално организирање, кои се идентификуваат со помош на организационата анализа, овозможува вистински избор на методи за спротивставување на нивното деструктивно дејствување.

Литература

- Daft, R., (1994), *Organization, Theory and Design*. St. Paul: West Publishing Company.
- Liddick, D., (1999), *An Empirical, Theoretical, and Historical Overview of Organized Crime*, The Edwin Mellen Press.
- Mastrofski, S, Gary Potter, G., (1996), "Evaluating Law Enforcement's Efforts to Control Organized Crime: The Pennsylvania Crime Commission As a Case Study", *Policy Study Review*, 6 (1).
- Mijalković, S., (2009), "Organizovani kriminal kao savremeni bezbednosni problem-karakteristike i tendencije", *Kriminalisticke teme*, broj 3-4, Fakultet kriminalistickih nauka, Sarajevo.
- Mullins, L., (1993), *Management and Organizational Behaviour*. London: Pitman.
- Scherpenberg, J., (2000). *Transnationale Organisierte Kriminalitet: Die Schattenseite der Globalisierung*, Ebenhausen.
- Stewart Clegg, S., (1990), *Modern Organizations: Organization Studies in Post-Modern World*. London: Sage.

Tanja MILOSEVSKA

ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF CRIMINAL ORGANIZATIONS

Summary

In contemporary surrounding, criminal structures are based on organizational models that allow growing professionalism and efficiency. These organizational models are mostly formed by functional and principles of market, building criminal networks that are tailored to the needs of the action of the criminal market and economic processes.

This paper examines structural changes in criminal organizations that may have different security implications of national security.

Organizational analysis of criminal structures enables better understanding on the advantages and disadvantages of the object of criminal processing, which allows identification of weak points of the analyzed criminal organization.

Key words: CRIMINAL ORGANIZATIONS, STRUCTURE, CRIMINAL NETWORKS, STRUCTURE PARAMETERS.